

Handläggare:
Oskar Laurin

Remissyttrande angående rapporten Demokratins skattkammare - Förslag till en nationell biblioteksstrategi

Ärendebeskrivning

Ärendet är ett svar på remiss av rapporten *Demokratins skattkammare - Förslag till nationell biblioteksstrategi* och till rapporten medföljande reformförslag. Förslaget har tagits fram av kansliet för nationell biblioteksstrategi vid Kungliga biblioteket (KB), på uppdrag av kulturdepartementet. Förvaltningen har fått utsträckt svarstid på remissen till den 31 oktober 2019.

Beslutsunderlag

Föreliggande tjänsteutlåtande, 2019-10-02
Demokratins skattkammare. Förslag till nationell biblioteksstrategi, 2019-06-24
Reformpaket med förslag kopplade till biblioteksstrategin, 2019-06-24

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar följande.

1. Kulturnämnden beslutar att anta förslaget till remissyttrande och uppdrar åt förvaltningen att sända in yttrandet till kulturdepartementet.

Kulturförvaltningens förslag och motivering

Sammanfattning

Förvaltningens förslag till svar på remissen kan sammanfattas i att strategidokumentet hade kunnat vara mer konkret och mindre resonerande i sina slutsatser samt att flera av reformförslagen borde ha tagit en tydligare utgångspunkt i den breda verksamhet som idag bedrivs inom biblioteksområdet i hela landet.

Bakgrund

Regeringen gav år 2015 i uppdrag åt Kungliga biblioteket (KB) att ta fram ett förslag till en nationell biblioteksstrategi. Regeringsuppdraget innebar att KB skulle föreslå långsiktiga mål och strategier för att främja samverkan och kvalitetsutveckling i hela det allmänna biblioteksväsendet. I uppdraget ingick bland annat att belysa:

- bibliotekarieyrkets roll och förutsättningar
- bibliotekens roll för att främja litteraturens ställning
- bibliotekens roll för att främja det demokratiska samtalet, den fria åsiktsbildningen och förmågan till kritisk analys och källkritik

KB skulle även, tillsammans med berörda aktörer inom skolområdet, göra en analys av vilka utvecklingsbehov som finns för skolbiblioteken för att de i ökad grad ska kunna främja språkutveckling och stimulera till läsning. Vidare ingick att fortsätta verksamheten med att tillgängliggöra e-böcker via den nationella katalogen Libris.

I mars 2019 presenterade KB sin slutrapport och den 26 juni 2019 skickades rapporten ut för remiss till bl.a. Region Stockholm med svarsdatum den 15 oktober.

I rapporten presenteras bibliotekens roll i samhället utifrån visionen *Bibliotek för alla* och det övergripande målet *Demokrati – ett demokratiskt samhälle där alla fritt kan ta del av världens samlade litteratur och kunskap för att kunna verka i samhället på egna villkor*. Rapporten beskriver sex områden som enligt rapportförfattarna utgör biblioteksverksamhetens medel för att uppnå demokratimålet: Läsning, Samhällets öppna rum, Lärande, Forskning, Nationella digitala bibliotekstjänster och Gemensam infrastruktur.

Överväganden

Synpunkter på strategidokumentet – Demokratins skattkammare

Arbetet med den nationella strategin har lett till framtagandet av ett gediget underlag i form av gedigen omvärldsanalys (tidigare publicerade rapporter, till exempel Den femte statsmakten) och många goda förslag på nödvändiga satsningar och insatser på biblioteksområdet.

Förvaltningen anser dock att det finns några grundläggande problem med den föreslagna strategin. Strategin, består i huvudsak av två olika delar; dels själva strategidokumentet, dels en omfattande bilaga med reformförslag.

Strategidelen är å ena sidan för beskrivande och resonering och ger inte tillräcklig riktning för att kunna användas som en egentlig strategi för

kommande år, samtidigt som den andra delen med reformförslagen, å andra sidan, huvudsakligen är för detaljerad för att kunna fungera som strategiskt underlag, även om flera av reformförslagen beskriver nödvändiga och viktiga åtgärder.

- Strategidokumentet består i stor utsträckning av beskrivande konstateranden av befintlig verksamhet, aktuella fakta och ibland även skönmålningar av verksamheten. Det är också genomgående svårt att skilja konstateranden från påståenden i texten.
- Majoriteten av de åtgärder som presenteras inom respektive sakområde i strategidokumentet är insatser som föreslås *kan* göras eller *bör* göras snarare än att de *ska* göras. Detta gör att strategin som helhet framstår som mindre konkret och blir mindre användbar som underlag för prioriteringar.
- Ofta förekommer påståenden staplade på varandra utan tillräcklig underbyggnad eller källhänvisning. Påståendena är ofta en blandning av faktiska konstateranden och visioner av ett idealtillstånd utan tydlig skiljelinje däremellan. Det gör att det många gånger framstår som oklart om strategin avser att beskriva ett *faktiskt tillstånd* eller göra en utfästelse om ett *önskat tillstånd*, en målsättning. Ett exempel på det är *Det vidgade textbegreppet*, sidan 13 spalt 1 i strategidokumentet.
- Att till exempel konstatera att lagen ska följas hör inte hemma i en strategi. Där borde strategin i så fall konstatera att lagen *inte* följs och de eventuella åtgärder som behöver vidtas för att kunna uppnå laglig verksamhet.
- Strategin har för svag koppling till de utmaningar som är konstaterade i den egna omvärldsanalysen.

Förvaltningen efterlyser mer av konstaterade brister eller risker i verksamheten och åtgärder för att övervinna sådana. De demografiska och ekonomiska utmaningar som offentlig sektor har att hantera under perioden fram till 2030 beskrivs på ett förhållandevis otydligt sätt i förslaget till strategi.

Hur ska till exempel biblioteken nå fler med större behov samtidigt som resurserna krymper och förändringstakten i omvärlden accelererar? I det perspektivet framstår strategin och dess reformförslag i huvudsak som bra men strategin är otydlig i förslagen till konkreta korrigeringar av befintlig verksamhet och struktur.

Att strategin dessutom i första hand förlitar sig på ökade anslag (se reformförslagen) istället för att också presentera tydligare förslag på effektiviseringar och omprioriteringar minskar möjligheterna till att strategins intentioner kan genomföras.

Synpunkter på de sex reformförslagen:

1. Stärkta nationella bibliotekstjänster

Förslaget visar på en nödvändig ambitionshöjning gällande nationellt tillgängliga digitala tjänster, vilket förvaltningen anser är positivt. Detta är områden som borde prioriterats för länge sedan och förslaget innebär i praktiken en korrigerande av en tidigare felprioritering. Dock borde arbetet påbörjas utan att allt för detaljerade lösningsförslag ligger till grund för besluten. Det berörda området förändras i snabb takt och det som behöver tas fram nu är ansvar för och syfte med åtgärderna. Förslaget går för långt i sin beskrivning av lösningar eftersom de riskerar att vara omoderna redan vid lanseringen av föreslagna tjänster.

Förvaltningen anser att ett fokus bör läggas på tillgängliggörande av tjänster och medieutbud som leder till högre måluppfyllnad avseende tillgänglighet och bredd i bibliotekens verksamhet. Att till exempel, som föreslås i reformförslaget, bekosta massdigitalisering av samlingar kommer inte nödvändigtvis att ge bättre förutsättningar för läsfrämjande verksamhet för de breda målgrupperna på folkbiblioteken, även om det i sig är en positiv åtgärd.

2. Stärkt nationell biblioteksmyndighet

Förvaltningen anser att det är nödvändigt att stärka de strukturer för samordning och delning av resurser och kunskap som finns inom bibliotekssektorn. Där ska biblioteksmyndigheten kunna utgöra både nav och motor. Därför anser förvaltningen att myndighetens samordnande uppdrag med därtill hörande tjänsteportfölj kraftigt behöver stärkas. Det blir av största vikt att tydliggöra förhållandet mellan ansvariga departement och de uppdrag som tilldelas myndigheten. Idag fungerar inte Kungliga biblioteket som en tillräckligt stark samordnande eller stödjande part för majoriteten av landets bibliotek, till exempel de kommunala folkbiblioteken.

3. Stärkt struktur för kompetensutveckling inom biblioteksväsendet

Att förtydliga behovet av ökade resurser till kompetensutveckling och verksamhetsutveckling inom bibliotekssektorn anser förvaltningen är positivt. Samtidigt bör dessa utvecklingsområden kunna stärkas och förtydligas genom uppdrag och resurstilldelning i den befintliga strukturen snarare än genom

etablerandet av ett nytt fortbildningsinstitut. Den stärkta nationella biblioteksmyndigheten och de regionala biblioteken, i samarbete med högskolor och andra parter, bör till exempel få ett förtydligt ansvar för att driva denna utveckling. Fokus bör ligga på att utveckla biblioteksverksamheterna till fungerande lärande organisationer snarare än centralt producerad och sammanställd yrkeskunskap för undervisning eller spridning.

4. Stärkta skolbibliotek

Förvaltningen stödjer ambitionen att förtydliga och stärka skolbibliotekens kompetensutveckling och medieförsörjning med ett centralt, nationellt initiativ. Skolbiblioteken utgör en grund och inkörspport för samtliga biblioteksroll i det livslånga lärandet och en stärkt skolbiblioteksverksamhet är angelägen för alla. Det nationella kunskapscenter som föreslås i strategin bör etableras inom eller i nära anslutning till befintliga aktörer, till exempel en stärkt biblioteksmyndighet. Skolbiblioteken ska verka i nära samspel med till exempel folkbiblioteken i sina kommuner eller högskolebiblioteken som länkar i utbildningskedjan och behöver utvecklas i takt med dessa under ett gemensamt ansvar.

5-6 Stärkt mångspråkig biblioteksverksamhet och stärkta bibliotek för nationella minoriteter och urfolk

Förvaltningen stödjer strategins förslag för att stärka de nationella uppdragen och ansvaret inom dessa områden. Både när det gäller nödvändig infrastruktur för medieförsörjning och stöd till verksamheter med lagkrav inom området går det att möta stora gemensamma behov på landets bibliotek genom ett tydligare samlat ansvar och samordnade tjänster. Åtgärderna bör i möjlig mån utgå från befintliga aktörer och strukturer för korta ner eventuell uppstartstid och ta tillvara på kompetens och tidigare gjorda investeringar. Tydlig representation av sakägarna när det gäller inflytande i dessa uppdrag är högst angelägen.

Ekonomiska konsekvenser av beslutet

Beslutet ger inga övriga ekonomiska konsekvenser för kulturnämnden

Beslutsexpediering

Kulturdepartementet

Eva Bergquist
Förvaltningschef

Oskar Laurin
Chef för Regionbibliotek Stockholm